

Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti, Zagreb  
Društvo za hrvatsku povjesnicu, Zagreb  
Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet - Odsjek za povijest

**NADA KLAIĆ**  
**I NJEZIN ZNANSTVENI**  
**I NASTAVNI DOPRINOS**  
**RAZVOJU HISTORIOGRAFIJE**

Znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem

**PROF. DR. NADA KLAIĆ**

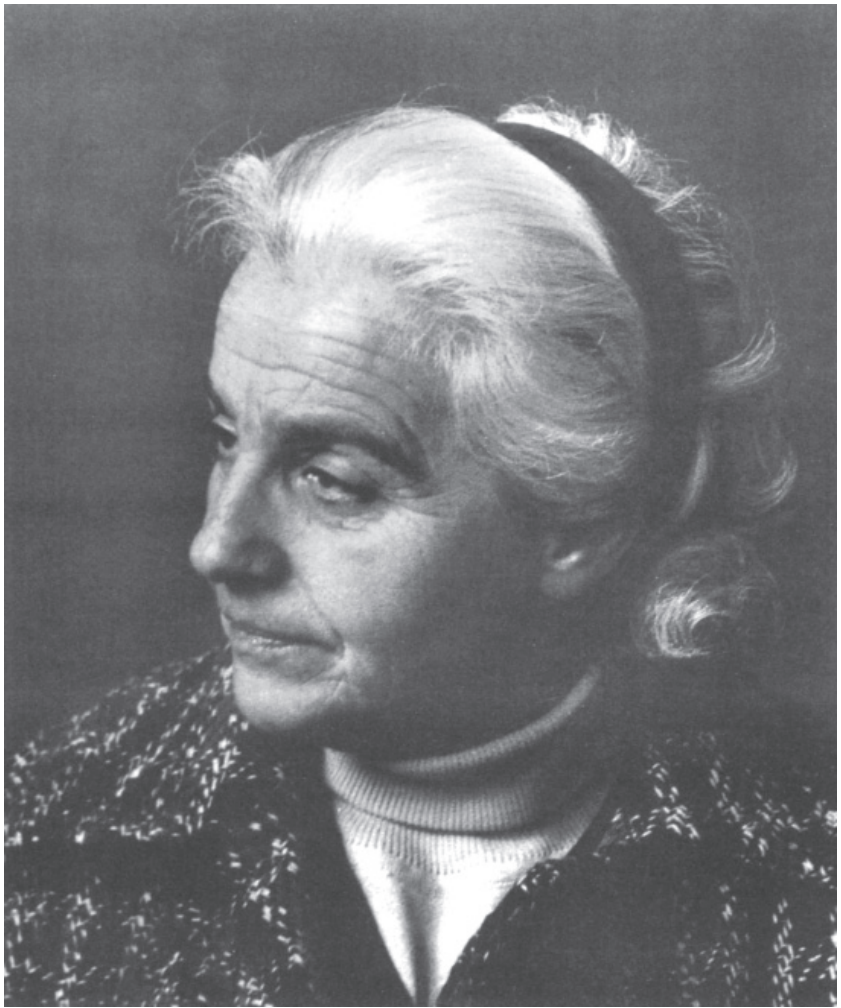
(Zagreb, 21. VII. 1920. – Zagreb, 2. VIII. 1988.)

**Raspored rada i sažetci izlaganja**

Filozofski fakultet  
Zagreb, 29. – 30. XI. 2013.

## **Pripremni odbor**

prof. dr. sc. Damir AGIČIĆ  
dr. sc. Stanko ANDRIĆ  
prof. dr. sc. Neven BUDAK  
dr. sc. Sabine Florence FABIJANEC  
dr. sc. Tomislav GALOVIĆ  
prof. dr. sc. Željko HOLJEVAC  
prof. dr. sc. Zdenka JANEKOVIĆ RÖMER  
prof. dr. sc. Ivan JURKOVIĆ  
dr. sc. Damir KARBIĆ  
prof. dr. sc. Mirjana MATIJEVIĆ SOKOL  
prof. dr. sc. Boris OLUJIĆ  
akademik Tomislav RAUKAR  
dr. sc. Gordan RAVANČIĆ



prof. dr. Nada Klaić

## SADRŽAJ

Uvod .....	5
Popis sudionika.....	6
Program skupa.....	9
Sažetci izlaganja.....	13

## UVOD

Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti i Društvo za hrvatsku povjesnicu u suradnji s Odsjekom za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu odlučili su organizirati znanstveni skup o istaknutoj hrvatskoj medievistkinji i sveučilišnoj profesorici Nadi Klaić (Zagreb, 21. VII. 1920. – Zagreb, 2. VIII. 1988.) povodom 25-godišnjice njezine smrti. Skup pod nazivom *Nada Klaić i njezin znanstveni i nastavni doprinos razvoju historiografije* održat će se 29. i 30. studenoga 2013. godine u Zagrebu, u prostorima Filozofskog fakulteta na kojem je Nada Klaić provela cijeli radni vijek. Namjera je skupa da se o životu i djelu profesorice Klaić još jednom progovori te da se iznova promotri i valorizira. Bit će to treći u nizu znanstvenih skupova posvećenih – nakon skupova o Jaroslavu Šidaku i Josipu Matasoviću – hrvatskim povjesničarima 20. stoljeća.

Zagreb, 4. veljače 2013.

*prof. dr. sc. Damir Agičić*

predsjednik Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti

*prof. dr. sc. Željko Holjevac*

predsjednik Društva za hrvatsku povjesnicu

*prof. dr. sc. Boris Olujić*

pročelnik Odsjeka za povijest  
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

## POPIS SUDIONIKA

Tomislav BALI, mag. hist.  
Selska cesta 90e, Zagreb  
tomislav.bali@gmail.com

Prof. dr. sc. Željko BARTULOVIĆ  
Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci  
Hahlić 6, Rijeka  
zeljko@pravri.hr

Ivan BASIĆ, prof.  
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu  
Odsjek za povijest  
Put iza nove bolnice 10c, Split  
ibasic@ffst.hr

Branimir BRGLES, prof.  
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje  
Republike Austrije 16, Zagreb  
bbrgles@ihji.hr

Prof. dr. sc. Neven BUDAK  
Filozofski fakultet Sveučilišta u  
Zagrebu  
Odsjek za povijest  
Ivana Lučića 3, Zagreb  
nbudak@ffzg.hr

Goran ĐURĐEVIĆ, mag. hist. i arch.  
Bana Josipa Jelačića 37, Pakoštane  
Kneza Domagoja 11, Požega  
goran.djurdjevich@gmail.com

Dr. sc. Tomislav GALOVIĆ  
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu  
Odsjek za povijest i Zavod za hrvatsku  
povijest  
Ivana Lučića 3, Zagreb  
tgalovic@ffzg.hr

Prof. dr. sc. Borislav GRGIN  
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu  
Odsjek za povijest  
Ivana Lučića 3, Zagreb  
bgrgin@ffzg.hr

Prof. dr. sc. Zdenka JANEKOVIĆ-  
RÖMER  
Zavod za povijesne znanosti  
Hrvatske akademije znanosti i  
umjetnosti  
Lapadska obala 6, Dubrovnik  
zdenka.janekovic-roemer@zg.t-com.hr

Željko KARAUULA, prof.  
Alca d.d.  
Banovine hrvatske 26b, Bjelovar  
karaula1980@gmail.com

Dr. sc. Damir KARBIĆ  
Odsjek za povijesne znanosti Zavoda  
za povijesne i društvene znanosti  
Hrvatske akademije znanosti i  
umjetnosti  
Strossmayerov trg 2, Zagreb  
dkarbic@hazu.hr

Akademik Radoslav KATIČIĆ  
Hrvatska akademija znanosti i  
umjetnosti  
Zrinski trg 11, Zagreb  
Institut für Slawistik  
Spitalgasse 2, Wien  
radoslav.katicic@univie.ac.at

Dr. sc. Ozren KOSANOVIĆ  
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci  
Odsjek za povijest

Sveučilišna avenija 4, Rijeka  
ozren.kosanovic@gmail.com

Dr. sc. Robert KURELIĆ  
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli  
Odjel za humanističke znanosti  
Odsjek za povijest  
Preradovićeve 1/1, Pula  
rkurelic@unipu.hr

Dr. sc. Zoran LADIĆ  
Odsjek za povijesne znanosti Zavoda  
za povijesne i društvene znanosti  
Hrvatske akademije znanosti i  
umjetnosti  
Strossmayerov trg 2, Zagreb  
zladic@hazu.hr

Prof. dr. sc. Dubravko LOVRENOVIĆ  
Filozofski fakultet Univerziteta u  
Sarajevu  
Odsjek za historiju  
Franje Račkog 1, Sarajevo  
dulov@bih.net.ba

Doc. dr. sc. Ivan MAJNARIĆ  
Hrvatsko katoličko sveučilište  
Studijski odjel povijesti  
Ilica 242, Zagreb  
ivan.majnaric@unicath.hr

Mr. sc. Iva MANDUŠIĆ  
Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*  
Frankopanska 26, Zagreb  
iva.mandusic@lzmk.hr

Helena MARIĆ, mag. iur.  
A. G. Matoša 23, Ploče

Marijana MATIJEVIĆ, mag. hist. i arch.  
Gradski muzej Požega

Matrice hrvatske 1, Požega  
marijanamatijevi212@gmail.com

Prof. dr. sc. Mirjana MATIJEVIĆ  
SOKOL  
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu  
Odsjek za povijest  
Ivana Lučića 3, Zagreb  
mmsokol@ffzg.hr

Prof. dr. sc. Zrinka NIKOLIĆ JAKUS  
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu  
Odsjek za povijest  
Ivana Lučića 3, Zagreb  
znicolic@ffzg.hr

Doc. dr. sc. Hrvoje PETRIĆ  
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu  
Odsjek za povijest  
Ivana Lučića 3, Zagreb  
hpetric@ffzg.hr

Doc. dr. sc. Ivica PRLENDER  
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu  
Odsjek za povijest  
Ivana Lučića 3, Zagreb  
ivica.prlender@ffzg.hr

Akademik Tomislav RAUKAR  
Hrvatska akademija znanosti i  
umjetnosti  
Zrinski trg 11, Zagreb  
tomislav.raukar@zg.t-com.hr

Dr. sc. Gordan RAVANČIĆ  
Hrvatski institut za povijest  
Opatička 10, Zagreb  
gordan@isp.hr

Dr. sc. Krešimir REGAN  
Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*

Frankopanska 26, Zagreb  
kresimir.regan@lzmk.hr

Dr. sc. Vladimir SOKOL  
Muzej Prigorja Sesvete  
Trg Dragutina Domjanića 5, Sesvete-  
Zagreb  
muzej-prigorja@zg.htnet.hr

Prof. dr. sc. Ludwig STEINDORFF  
Christian-Albrechts-Universität zu  
Kiel  
Osteuropäische Geschichte  
Historisches Seminar  
Olshausenstr. 40, Kiel  
lsteindorff@oeg.uni-kiel.de

Akademik Petar STRČIĆ  
Hrvatska akademija znanosti i  
umjetnosti  
Zrinski trg 11, Zagreb  
pstrcic@hazu.hr

Boris SULJAGIĆ, prof.  
Hrvatski državni arhiv  
Marulićev trg 21, Zagreb  
bsuljagi@arhiv.hr

Akademik Franjo ŠANJEK  
Katolički bogoslovni fakultet  
Sveučilišta u Zagrebu  
Vlaška ulica 38, Zagreb  
Hrvatska akademija znanosti i  
umjetnosti  
Zrinski trg 11, Zagreb  
franjo.sanjek@mail.inet.hr

Bruno ŠKREBLIN, prof.  
Hrvatski institut za povijest  
Opatička 10, Zagreb  
bskreblin@isp.hr

Dr. sc. Trpimir VEDRIŠ  
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu  
Odsjek za povijest  
Ivana Lučića 3, Zagreb  
tvedris@ffzg.hr

Dejan ZADRO  
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu  
Odsjek za povijest – Kompjutorski  
laboratorij  
Ivana Lučića 3, Zagreb  
zadrodejan@gmail.com



## PROGRAM SKUPA

PETAK, 29. studenog 2013.  
*Filozofski fakultet u Zagrebu –*  
*Konferencijska dvorana (2. kat Knjižnice)*

09:30 – 11:00

Otvaranje skupa: *Nada Klaić i njezin znanstveni i nastavni doprinos razvoju historiografije*

- Uvodna riječ organizatora
- Pozdravni govori
- Uvodno izlaganje akademika Tomislava RAUKARA: *Nada Klaić i pregledi hrvatske povijesti u ranom i razvijenom srednjem vijeku*
- Stanka

11:00 – 12:30

Predsjedaju: Damir Agičić i Tomislav Galović

Franjo ŠANJEK  
*Nada Klaić kao integralni povjesničar*

Radoslav KATIČIĆ  
*Kritika ranosrednjovjekovnih diplomatskih vrela Nade Klaić i hrvatska historiografija*

Mirjana MATIJEVIĆ SOKOL  
*Pristup Nade Klaić diplomatskoj građi i spisu Historia Salonitana maior*

Neven BUDAK  
*Etinogeneza Hrvata u djelima Nade Klaić*

– Rasprava

12:30 – 13:30

Predstavljanje zbornika:  
*Jaroslav Šidak i hrvatska historiografija njegova vremena* (2012.)  
*Josip Matasović i paradigma kulturne povijesti* (2013.)

\*\*\*

Godišnja skupština *Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti*

13:30 – 15:00 - Stanka za ručak

15:00 – 16:30

Predsjedaju: Tomislav Raukar i Mirjana Matijević Sokol

Zdenka JANEKOVIĆ RÖMER

*Grad između kraljeva, velikaša i prelata: pogled Nade Klaić na srednjovjekovnu trogirsku komunu*

Zrinka NIKOLIĆ JAKUS

*Srednjovjekovni Zadar i njegovo društvo u historiografskom opusu Nade Klaić*

Ivan MAJNARIĆ

*Plemstvo Lučke županije u historiografskom djelu Nade Klaić*

Ivan BASIĆ

*Između historiografske tradicije i novih tumačenja. Problem postanka rano-srednjovjekovne Splitske nadbiskupije u djelu Nade Klaić*

– Rasprava i stanika

16:30 – 18:30

Predsjedaju: Sabine Florence Fabijanec i Gordan Ravančić

Dubravko LOVRENOVIĆ

*Formiranje srednjovjekovne bosanske države i ugarsko-bosanski odnosi u Srednjovjekovnoj Bosni Nade Klaić*

Dejan ZADRO

*„Ukrasni naslov“ kralja Rame u intitulaciji ugarskih vladara – teza Nade Klaić*

Robert KURELIĆ

*Nada Klaić i grofovi Celjski: tri desetljeća kasnije*

– Rasprava

Branimir BRGLES

*Historiografija o Seljačkoj buni 1573. godine s posebnim osvrtom na doprinos Nade Klaić*

Boris SULJAGIĆ

*O monografiji Nade Klaić Društvena previranja i bune u Hrvatskoj u XVI i XVII stoljeću*

Goran ĐURĐEVIĆ

*Nedostajući elementi: zastupljenost ekohistorijskih problema u djelima Nade Klaić*

– Rasprava

SUBOTA, 30. studenog 2013.

*Filozofski fakultet u Zagrebu –  
Fakultetska vijećnica*

08:30

*Mirogoj* - polaganje vijenca na grobu Nade Klaić

09:30 – 11:30

Predsjedaju: Zdenka Janeković Römer i Gordan Ravančić

Petar STRČIĆ

*Nada Klaić kao žena na profesorskome i historiografskome polju*

Borislav GRGIN

*Šokantne novosti – uspomene jednog studenta prve godine povijesti s predavanja profesorice Nade Klaić*

Iva MANDUŠIĆ

*Nada Klaić i njezin leksikografski rad*

Damir KARBIĆ – Zoran LADIĆ

*Znanstveno-istraživačka djelatnost Nade Klaić prema građi iz Arhiva HAZU*

Željko KARAULA

*Ostavština Nade Klaić u Arhivu HAZU*

– Rasprava i stanika

11:30 – 14:00

Predsjedaju: Damir Karbić i Tomislav Galović

Vladimir SOKOL

*Gdje se nalazila županija Dalen Cara-pisca?*

Ludwig STEINDORFF

*Jedno od gradilišta Nade Klaić: Ljetopis popa Dukljanina*

Ivica PRLENDER

*Sinteza povijesti Hrvata Nade Klaić i dubrovačko srednjovjekovlje*

Trpimir VEDRIŠ

*Nada Klaić i hagiografija*

– Rasprava i kratka stanika

Tomislav BALI

*Srednjovjekovna Slavonija u djelima Nade Klaić*

Marijana MATIJEVIĆ

*Djela Nade Klaić i benediktinski samostan sv. Mihovila na Rudini*

Krešimir REGAN

*Plemićki grad Lobor*

Hrvoje PETRIĆ

*O prinosima Nade Klaić poznavanju srednjovjekovlja Koprivnice*

Bruno ŠKREBLIN

*Doprinos Nade Klaić u istraživanju zagrebačkog Gradeca*

– Rasprava

14:00 – 15:30

Predsjedaju: Mirjana Matijević Sokol i Željko Holjevac

Ozren KOSANOVIĆ

*Srednjovjekovna povijest Kvarnera u radovima Nade Klaić*

Željko BARTULOVIĆ – Helena MARIĆ

*Značaj rada Nade Klaić za pravnu povijest: primjer Vinodolskog zakona i Krčkog statuta*

Gordan RAVANČIĆ

*Vinodol u opusu Nade Klaić*

Tomislav GALOVIĆ

*Teme iz povijesti otoka Krka u opusu Nade Klaić*

– Rasprava

– Ručak

## SAŽETCI IZLAGANJA

*Tomislav BALI*

### **Srednjovjekovna Slavonija u djelima Nade Klaić**

Srednjovjekovna Slavonija, pod kojom podrazumijevamo prostor na kojem će nastati *Regnum Sclauonie*, jedna je od središnjih tema u djelima Nade Klaić. Od doktorata *Političko i društveno uređenje Slavonije za Arpadovića* iz 1946. godine, preko sinteza hrvatske povijesti i članka o raznim pitanjima iz slavonske prošlosti pa sve do monografija o Koprivnici, Vukovaru i Zagrebu, radovi Nade Klaić nezaobilazni su u svakoj raspravi o srednjovjekovnoj Slavoniji, ali i širem području koje ju je okruživalo. Cilj je izlaganja istaknuti ključne teze o Slavoniji u tim djelima i staviti ih u kontekst suvremenih spoznaja o cjelokupnoj problematici srednjovjekovne Slavonije.

•••

*Željko BARTULOVIĆ – Helena MARIĆ*

### **Značaj rada Nade Klaić za pravnu povijest: primjer Vinodolskog zakona i Krčkog statuta**

Nada Klaić u svom obimnom znanstvenom opusu, koristeći interdisciplinarni pristup, danas toliko spominjan u znanosti, istraživala je i brojna pravna vrela hrvatske povijesti. Osobitu pozornost posvetila je istraživanju *Vinodolskog zakona* iz 1288. i *Krčkog statuta* iz 1388. godine analizirajući društvenu strukturu te organizaciju vlasti na tom prostoru. Na taj je način ušla u prostor predmeta državne i pravne povijesti. Iako nije bila pravnik, njena su istraživanja našla širok odjek među pravnim povjesničarima. Uslijedile su brojne poticajne i konstruktivne rasprave, osobito s akademikom Lujom Margetićem. Razmišljanja Nade Klaić unijela su nove, zanimljive teze i shvaćanja o strukturi društva, poglavito o položaju i značenju

kmetova kao službenika, a ne običnih pučana u Vinodolu, a istraživanje je prošireno analizom stanja na otoku Krku. Nada Klaić dala je velik doprinos državnoj povijesti prijedlozima o etnogenezi Hrvata koja su značajan iskorak spram shvaćanja nastalih još u 19. stoljeću u tadašnjim državnopravnim okolnostima koje su utjecale na tadašnja i kasnija istraživanja. Isto možemo ustvrditi kod njenih prijedloga o ponovnom vrednovanju srednjovjekovnih isprava pri čemu je izazvala plodnu raspravu, opet s akademikom Lujom Margetićem. Zaključimo da je međusobna polemika istaknute povjesničarke s kolegama iz pravne povijesti donijela nove ideje i zaključke u hrvatskoj povijesnoj i pravnoj znanosti koji predstavljaju poticaj raspravi i interdisciplinarnoj suradnji znanstvenika.

• • •

*Ivan BASIC*

### **Između historiografske tradicije i novih tumačenja. Problem postanka ranosrednjovjekovne Splitske nadbiskupije u djelu Nade Klaić**

Moderna je hrvatska historiografija od sredine 19. stoljeća neprekidno obraćala veliku pozornost ranosrednjovjekovnom razdoblju crkvene povijesti. To je rezultiralo veoma obimnom historiografskom produkcijom posvećenom povijesti kršćanstva i Crkve u ranom srednjovjekovlju. U žarištu interesa povjesničara redovito je ostajalo pitanje početaka crkvenoga života u ranom srednjem vijeku. Pitanje kontinuiteta, odnosno pitanje obnove crkvenoga ustroja na istočnom Jadranu, stožerni je orijentir hrvatske medievistike sve do suvremenosti, a u sklopu njega najranija prošlost splitske Crkve. Nada Klaić, povjesničarka koja je svojim djelovanjem obilježila hrvatsku historiografiju druge polovine 20. stoljeća, kritičkim je pristupom dala tom problemu novo viđenje i navlastit pečat. U radu se daje prikaz njene historiografske percepcije razmatrane problematike.

• • •

**Branimir BRGLES**

## **Historiografija o Seljačkoj buni 1573. godine s posebnim osvrtom na doprinos Nade Klaić**

U hrvatskoj se historiografiji mnogo pisalo o seljačkim otporima, a Gupčeva je buna iz 1573. godine zacijelo najdetaljnije obrađena (posebice sedamdesetih godina prošloga stoljeća). Riječ je o traumatičnome događaju koji je ostao upisan u kolektivnoj pučkoj svijesti u obliku legendi i priča. Zahvaljujući bogatstvu imaginarija tu su temu, s većim ili manjim uspjehom, obrađivali i brojni umjetnici. Seljačku buni 1573. godine mogli bismo stoga smatrati važnom povijesnom točkom hrvatske povijesti i kulture koja je imala različita čitanja u različitim povijesnim razdobljima. Prvi retci o tom događaju napisani su samo nekoliko godina nakon što je buna ugušena. Često su istraživanja povjesničara bila pod značajnim utjecajima prevladavajućih znanstveno-istraživačkih paradigmi, a moguće ih je pratiti od vremena književnog romantizma i nacionalne historije do dugogodišnjeg razdoblja u kojemu je dominirala marksistička historiografija. Sama tema često se uklapala u konstrukte povjesničara koji su mnoštvo raznovrsnih vrela znali upregnuti u oslikavanje vlastitog viđenja povijesnih događaja. U tom kontekstu Nada Klaić znala je pronaći pravi put, kritički se odnoseći prema zaključcima nacionalno-romantizirane povijesti, ali i (u njeno doba dominantne) marksističke materijalističke paradigme.

•••

**Neven BUDAK**

## **Etnogeneza Hrvata u djelima Nade Klaić**

Nada Klaić je u svojim brojnim radovima posvetila razmjerno malo pažnje problemu porijekla i vremena doseljenja Hrvata. Sve do pojave svoje *Povijesti Hrvata u ranom srednjem vijeku* tih se tema doticala samo sporadično. Pa čak i u toj, nakon Šišićeve *Povijesti Hrvata u vri-*

*jeme narodnih vladara*, prvoj opsežnijoj sintezi hrvatske ranosrednjovjekovne povijesti, nije se odviše pozabavila tom problematikom. U dijelu posvećenom historiografiji dala je pregled dotadašnjih teorija, pa čak i onih o kojima se u to vrijeme nije javno raspravljalo, ali se u samom prikazu doseljavanja uglavnom oslanjala na Bogu Grafenauera. Tek u osamdesetim godinama pokazala je više zanimanja za utvrđivanje pradomovine Hrvata i datiranje njihova dolaska. Njezino posljednje mišljenje objavljeno je postumno, u knjizi *Povijest Hrvata u srednjem vijeku*. U radu će biti riječi o njezinom metodološkom pristupu problematici, poznavanju šireg, europskog konteksta stvaranja ranosrednjovjekovnih identiteta te o mijenama u tumačenju kada su i odakle došli Hrvati.

•••

**Goran ĐURĐEVIĆ**

### **Nedostajući elementi: zastupljenost ekohistorijskih problema u djelima Nade Klaić**

Ekohistorija ili povijest okoliša jedna je od novijih interdisciplinarnih, a istodobno povijesnih disciplina kojoj je cilj proučiti interakciju ljudi i okoliša tijekom prošlosti. Sveobuhvatne monografije o srednjem vijeku koje je ispisala Nada Klaić analiziraju se kroz ekohistorijsku perspektivu. Primjetno je da su ekohistorijski problemi (poput klimatoloških promjena, ljudske intervencije u okoliš ili ideologije prema okolišu) djelomično ili u potpunosti zanemareni. Jedino se ponegdje spominju samo pojedini primjeri poput šuma, pojedinih životinja (npr. konji) i biljaka. Pokušava se analizirati metodologija rada i uočiti koji su uzroci ovakvog zanemarivanja okoliša u proučavanju hrvatskog srednjovjekovlja.

•••



**Tomislav GALOVIĆ**

## **Teme iz povijesti otoka Krka u opusu Nade Klaić**

U svom je bogatom i sadržajno raznovrsnom djelu Nada Klaić obrađivala brojna pitanja iz hrvatske i regionalne povijesti u rasponu od kasne antike do konca 19. stoljeća. Svoje mjesto u tome zavidnom historiografskom opusu pronašao je, dakako, i najveći jadranski i hrvatski otok: Krk. Iz srednjovjekovne krčke povijesti N. Klaić napisala je nekoliko opsežnih i iznimno važnih radova. Svoje bavljenje Krkom započela je još 1960-ih kada je za *Enciklopediju Jugoslavije* sastavila natuknicu o njegovoj povijesti, a nastavila istraživanjima hrvatskog glagoljaštva, posebno Bašćanske ploče i uopće najstarije glagoljičke epigrafije, potom prikazom Krčkih knezova Frankapana i društvenog uređenje na otoku te važnosti krčkih statuta (hrvatskog i latinskog). Također je surađivala s Povijesnim društvom otoka Krka u čijem je *Krčkom zborniku* objavila zapažene studije ("Knezovi Frankapani kao krčka vlastela", 1970.; "Društvena struktura kvarnerske općine u razvijenom srednjem vijeku", 1971.), te referatima "Historijska uloga Krčkih knezova u hrvatskoj prošlosti" i "Uzroci i posljedice zrinško-frankopanske urote" sudjelovala u radu *Znanstvenog skupa u povodu 300-godišnjice smrti pjesnika Frana Krste Frankopana* (Malinska, Haludovo, 1971.).

•••

**Borislav GRGIN**

## **Šokantne novosti – uspomene jednog studenta prve godine povijesti s predavanja profesorice Nade Klaić**

U ovom izlaganju pokušat će se dati, na pomalo neuobičajen način za ovakvu vrstu skupa, osobno viđenje i dojmovi o profesorici Nadi Klaić kao profesoru hrvatske srednjovjekovne povijesti na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, sredinom osamdesetih godina 20. stoljeća. Naglasak će biti na prikazu tema i načina predavanja profesorice Klaić te kakav je to utjecaj imalo na ondašnje

studente povijesti koji su se, u velikoj većini, na njezinim predavanjima po prvi puta suočili s interpretacijama koje su često uvelike odudarale od onoga što su imali prilike čuti i naučiti u ranijem, osnovnoškolskom i srednjoškolskom razdoblju.

•••

*Zdenka JANEKOVIĆ RÖMER*

### **Grad između kraljeva, velikaša i prelata: pogled Nade Klaić na srednjovjekovnu trogirsku komunu**

U radu će se prikazati mišljenja Nade Klaić o nastanku srednjovjekovne trogirске komune počevši od njezina osnutka na antičkim temeljima. Bit će riječi o granicama grada Trogira prema Splitu i Solinu, o razvoju komunalnih institucija i plemstva te o crkvenim prilikama. Budući da pristup Nade Klaić razvoju grada Trogira u srednjem vijeku počiva primarno na vanjskopolitičkim odnosima, u rad će biti uključena problematika odnosa grada s Bizantom, s dalmatinskim gradovima, posebno Splitom i Šibenikom, s Venecijom, ugarskim kraljevima te hrvatskim i ugarskim velikašima. Posebna pažnja bit će posvećena Trogirskoj biskupiji i njezinom odnosu sa Splitom, Šibenikom, ugarskim kraljevima i Bribirskim knezovima. Temeljem isprava i kronika pokušat će se otići korak dalje u interpretaciji te objasniti ulogu biskupa u ranoj komuni, laicizaciju komune, odnos plemstva i vlasti, to jest ukupne društvene i političke promjene unutar gradske uprave od početaka komunalnog ustroja do formiranja aristokratske vlasti u kasnom srednjem vijeku.

•••

*Željko KARLAULA*

### **Ostavština Nade Klaić u Arhivu HAZU**

U radu se daje pregled i opis ostavštine Nade Klaić koja se danas čuva u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (HAZU)

u Zagrebu. Ova je ostavština arhivski sređena prije nekoliko godina, izrađen je njezin inventar, uključena je u *Pregled fondova Arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, te tako postala dostupna zainteresiranim istraživačima. Poseban osvrt u radu napraviti će se u vezi rukopisa Nade Klaić koji do sada nisu tiskani.

•••

**Damir KARBIC – Zoran LADIĆ**

### **Znanstveno-istraživačka djelatnost Nade Klaić prema građi iz Arhiva HAZU**

U Arhivu HAZU u Zagrebu čuva se veliki fond od 35 kutija građe vezane uz osobni život te nastavnički i znanstveni rad Nade Klaić. Dok se prvih nekoliko kutija ove vrlo zanimljive građe odnosi uglavnom na njezin privatni život i nastavnički rad, daleko najveći broj kutija građe sadrži razne vrste dokumenata vezanih uz njezin dugogodišnji svakodnevni znanstveno-istraživački rad. Tako se iz te građe može iščitati pristup prof. N. Klaić arhivskoj građi, način na koji je selektirala i pristupala obradi izvora, način na koji je tumačila vrela i drugo. Također, još uvijek nedovršeni rukopisi i mašinom pisani radovi N. Klaić pružaju mogućnost pokušaja rekonstrukcije njezinog metodološkog pristupa pri pisanju znanstvenih radova. Osobito je važno da spomenuta građa pruža jedinstveni uvid u teme koje su posebno okupirale intelektualnu znatiželju velike hrvatske znanstvenice. Autori će u izlaganju izvršiti analizu onog dijela spomenutog fonda koji se odnosi na znanstveno-istraživačku djelatnost N. Klaić kao i na osnovne historiografske teme koje su pobudile njezinu najveću pozornost te imale/imaju značajan odjek u hrvatskoj i regionalnoj medievistici.

•••

**Radoslav KATIČIĆ**

## **Kritika ranosrednjovjekovnih diplomatskih vrela Nade Klaić i hrvatska historiografija**

Bez obzira na to koliko se tko slagao sa znanstvenim rezultatima Nade Klaić i s kojima, bit će razmjerno lako složiti se da je njezina diplomatska kritika tu među najvažnijim od svega što je iza nje ostalo. A ti njezini rezultati sigurno su i među onim što nam je ostavila najspornije. Izaziva to žestoke reakcije i kontroverzije. Sama je tomu pridonijela upotrebljavajući ponešto olako riječ "falsifikat" i druge diskvalifikacije diplomatskih vrela. Lako je bilo razumjeti ju kao da tvrdi kako je sva povijest ranoga hrvatskog srednjovjekovlja falsificirana. To jedne ogorčuje, a druge oduševljava. Nije dakle čudno što su reakcije i kontroverzije bile žestoke. A zapravo se tu velikim dijelom radi o nesporazumu. Ako mnoga naša ranosrednjovjekovna diplomatska vrela nisu autentične isprave, ona su zapisi samostanskih i katedralnih anala i kao takvi još prepoznatljiviji. Ako zbog toga imamo nešto manje pouzdano zajamčenih podataka o našoj ranoj povijesti, dobivamo važna vrela za našu latinsku književnost i najraniju historiografiju. Nada Klaić bila je toga svjesna i nije smatrala da nam je rana povijest sva falsificirana.

• • •

**Ozren KOSANOVIĆ**

## **Srednjovjekovna povijest Kvarnera u radovima Nade Klaić**

Predmet izlaganja bit će prikaz problema iz srednjovjekovne povijesti Kvarnera kojima se u svojim radovima bavila profesorica Nada Klaić. Prikazat će se kako je u historiografiji bio primljen njezin rad na tim pitanjima. Uz to pokušat će se ukratko utvrditi kakav je utjecaj njezinih radova i ideja bio na lokalne istraživače povijesti Kvarnera. Slijedom svega navedenog ukazat će se na aktualnost nekih njezinih razmišljanja.



**Robert KURELIĆ**

## **Nada Klaić i grofovi Celjski: tri desetljeća kasnije**

U svojoj dugogodišnjoj i plodnoj karijeri Nada Klaić dotakla se brojnih tema iz hrvatske i regionalne srednjovjekovne povijesti. Često je ulazila u sukobe s dotadašnjim mišljenjima o nizu historiografskih problema. Među njima je i povijest obitelji Celjski koji su u hrvatskoj i južnoslavenskoj historiografiji prije Nade Klaić bili promatrani prvenstveno negativno – kao stranci, Nijemci i izrabljivači ili, prema riječima same Nade Klaić, „silnici i tirani“ – što je odražavalo duh vremena i razmišljanja samih historioografa koji su se njima bavili. Vjekoslav Klaić je Celjske promatrao sa stajališta višestoljetne hrvatske državotvorne borbe i ocjenjivao uglavnom negativno. Poslijeratna slovenska historiografija je, pod okriljem marksističke historiografije, plemstvo gotovo potpuno isključila kao predmet svoga interesa te je, koncentrirajući se na povijest seljaštva i „slovenskog naroda,“ uglavnom nekritički prihvaćala zaključke prethodne historiografije. Celjski su tada, uz narodnosno-etničku negativnost, poprimili i obilježja morskog klasnog neprijatelja što je samo potvrdilo negativne i anakrone vrijednosne sudove prema ovoj moćnoj i vrlo zanimljivoj velikaškoj obitelji. Knjiga Nade Klaić *Zadnji knezi Celjski v deželah Sv. Krone* iz 1982. godine prvi je pravi pokušaj rehabilitacije i svojevrstne „modernizacije“ povijesne uloge grofova Celjskih u tadašnjoj jugoslavenskoj historiografiji na osnovu izvornoga materijala. Klaić je koristila samo dio izvora, odnosno materijale tada dostupne u Hrvatskoj (izvornici i prijepisi iz hrvatskih te objavljeni prijepisi iz mađarskih arhiva), a nije se služila Celjskim arhivom koji je tada bio u postupku povrata iz Austrije u Sloveniju. Unatoč tom ozbiljnom metodološkom propustu uspjela je redefinirati nekoliko važnih odrednica o povijesti Celjskih, a ponajprije njihovu državotvornu važnost i ulogu kao kneževa Svetog Rimskog Carstva s jedne, te *vera atque legitima membra* krune Sv. Stjepana s druge strane. Klaić se odlučno suprotstavila dotadašnjim uvriježenim razmišljanjima, posebice u vrednovanju historijske uloge posljednjeg grofa Ulrika II., te je bacila rukavicu pred tadašnju historiografiju

i – može se reći – prisilila svoje kolege da se ponovno posvete dotada zanemarenom i omraženom plemićkom rodu. Već godinu dana nakon izlaska knjige održan je okrugli stol u Celju na kojemu su, pored Nade Klaić sudjelovali svi relevantni slovenski medievisti, a transkripti istog svjedoče o žustroj, ali i vrlo plodnoj diskusiji koja je istovremeno predstavljala sintezu dotadašnjih saznanja o Celjskima, ali i poticaj na daljnja istraživanja izvan krute marksističke usmjerenosti na potlačenu klasu stanovništva. Iste godine u Hrvatskoj je objavljena i kritika Tomislava Raukara na *Zadnje kneze* koji – na trenutke vrlo oštro – odgovara na teze Nade Klaić sa stajališta razvoja hrvatskog srednjovjekovnog društva. Bez obzira na sadržaj i (ne)opravdanost kritika upućenih Nadi Klaić, ostaje činjenica da je njena knjiga polučila rezultat. *Zadnji knezi* je možda i bila metodološki manjkava knjiga, ali je pokrenula raspravu i postavila temelje za ponovnu evaluaciju uloge i važnosti Celjskih za jugoslavensku, hrvatsku i slovensku historiografiju. U ovome radu pokušat ćemo dati presjek opće historiografije Celjskih unatrag trideset godina te se osvrnuti na teze i argumente koji su proizašli iz pera Nade Klaić, ali i brojnih drugih autora koji su, svjesno ili ne, bili inspirirani njenim radom na povijesti obitelji Celjskih.

•••

**Dubravko LOVRENOVIĆ**

### **Formiranje srednjovjekovne bosanske države i ugarsko-bosanski odnosi u *Srednjovjekovnoj Bosni* Nade Klaić**

Prvi put objavljena postumno – u Zagrebu 1989., a zatim 1994. godine – *Srednjovjekovna Bosna. Politički položaj bosanskih vladara do Tvrtkove krunidbe (1377. g.)* Nade Klaić jedina je knjiga koja se u njezinom prebogatom znanstvenom opusu bavi bosanskim srednjovjekovljem. S obzirom na mjesto što ga je, bez obzira na sve njezine slabije strane, ova knjiga u međuvremenu zauzela u historiografiji o srednjovjekovnoj Bosni, naročito kada je riječ o ugarsko-bosanskim odnosima, možemo samo zažaliti što se uvažena i osebujna profesoricica nije sustavnije bavila ovom tematikom.

Dva goruća historiografska problema: pitanje formiranja srednjovjekovne bosanske države i ugarsko-bosanski odnosi, predstavljeni u ovoj knjizi zaslužuju posebnu pažnju historijske znanosti.

Otvarajući najširi znanstveni diskurs o pitanju formiranja srednjovjekovne bosanske države, Nada Klaić s pravom konstatira da ovu, još od konca 19. stoljeća ideologiziranu temu, najprije treba osloboditi „hrvatske ili srpske ‘formule’“. To joj je, uvodeći novu znanstvenu terminologiju, npr. komparirajući pojmove političke vlasti i državne organizacije ranog srednjeg vijeka, pošlo za rukom uz konstataciju „da kritičkom historičaru ne preostaje drugo nego i na osnovi careva [Porfirogenetova] teksta tvrditi da je Bosna od početka bila bosanska!“ Tu znanstvenu spoznaju, čije je temelje prije Nade Klaić postavio Anto Babić, na čije se rezultate ona naslanja, novija su istraživanja (Tibor Živković) dodatno osnažila. Pokazala se naime točnom njezina ključna teza: „Tako je Bosna kao samostalna zemlja dočekala XII. st. kad su se u njezinu susjedstvu zbivale važne promjene koje su na kraju ipak ostavile tragove i u njezinom političkom životu“.

Na sličan, znanstveno uvjerljiv (i provjerljiv) način, kako je pitanje formiranja srednjovjekovne bosanske države oslobodila „hrvatske ili srpske ‘formule’“, rasteretila je N. Klaić problem ugarsko-bosanskih odnosa stoljetne teze o navodnoj „vrhovnoj vlasti“ ugarskih kraljeva nad Bosnom. Na tom tragu je njezina središnja teza, naime da „Arpadovići nemaju na nju [Bosnu] nikakvo historijsko pravo“, odnosno da „naslovi ostaju uspomena na trenutačan uspjeh ugarskog oružja“. Tijesno povezan s ovim pitanjima jest problem tzv. heretizirajuće terminologije u kontekstu ugarsko-bosanskih odnosa, do pojave ove knjige uglavnom zanemaren u historiografskim istraživanjima ili, što je još pogubnije, doslovno unošen u okamenjene stereotipe koji su Bosnu definirali kao „heretičku“, „patarensku“ i „bogumilsku“ zemlju. I na tom klizavom ideološkom polju napravila je Nada Klaić golem iskorak utvrdivši „da je i u zemlji i izvan nje patarenstvo postalo ne sinonim samostalnosti Bosne, nego vrlo uspješna i djelotvorna etiketa – dakle političko sredstvo – koja se lijepila političkom protivniku uvijek tada kad ga se htjelo uništiti“.

U vrijeme kada je objavljeno prvo izdanje knjige Nade Klaić prijavio sam svoju doktorsku disertaciju pod naslovom: „Ugarska i Bosna (1387-1463)“. Tada sam, kako to pokazuje moj prikaz knjige N.

Klaić objavljen u *Godišnjaku Društva istoričara BiH* (1990.), još uvijek bio pod snažnim utjecajem „dogmatske“ teze starije historiografije o tzv. „ograničenom suverenitetu“ bosanskih banova unutar političkog sistema nazvanog *Archiregnum Hungaricum*. Knjiga N. Klaić konfrontirala me je s novim pristupom ovoj problematici, bolje rečeno otvorila mi je novi put njezinog sagledavanja poslije kojeg se više nije moglo nazad. Rezultati do kojih sam došao nakon višegodišnjih istraživanja ove teme, s fokusom na pitanju dislokacije sjedišta Bosanske biskupije iz Bosne u Đakovo sredinom 13. stoljeća, potvrdili su postavke uvažene profesorice. Isto to vrijedi za pitanje okrunjenja Tvrtka I. Kotromnića 1377. godine koje sam – pod utjecajem M. Orbinija i starije historiografije – tumačio kao čin u kojem je presudnu ulogu odigrala „dozvola“ ugarskog kralja Ludovika I. Anžuvinca. Analiza bogatog izvornog materijala domaće i inozemne provenijencije pokazala je pogrešnost takvog pristupa i potvrdila tezu Nade Klaić o potpunoj samostalnosti bosanskog vladara u činu proglašenja Bosanskog kraljevstva 1377. godine. Na tom temelju izgradio sam vlastitu tezu o Tvrtku I. Kotromaniću kao vladaru samodršću i središnjoj ulozi djeda – „pravog gospodina episkopa Crkve bosanske“ – kao koronatora bosanskog kralja.

Sudjelovanjem na ovom znanstvenom skupu nastojim odužiti svoj profesionalni dug uvaženoj profesorici. To pak što je knjiga Nade Klaić u međuvremenu postala „brevijarom“ bošnjačkoga unitarizma izlazi iz okvira ove rasprave. Da je živa, uvjeren sam, uvažena profesorica suprotstavila bi se ovakvoj banalizaciji i neznanstvenim zloupotrebama njezinog djela. Učinio sam to u više navrata, braneci znanstveni dignitet koliko profesorice Klaić toliko njezine knjige.

• • •

*Ivan MAJNARIĆ*

## **Plemstvo Lučke županije u historiografskom djelu Nade Klaić**

O postanku i pravima srednjovjekovnog hrvatskog plemstva vodi se opsežna rasprava još od začetaka hrvatske historiografije kao



moderne znanstvene discipline. Britkim promišljanjima na raspravu je tijekom druge polovine 20. stoljeća bitno utjecala Nada Klaić. Štoviše, njezini zaključci, bilo da su nadalje afirmirani ili osporavani, neizostavan su dio svakog heurističkog postupka ikoje teme u svezi sa srednjovjekovnim hrvatskim plemstvom. U izlaganju će se pozornost ponajprije posvetiti ključnim zaključcima Nade Klaić o plemstvu Lučke županije druge polovine 14. stoljeća – posredno bitnim za razumijevanje postanka i prava hrvatskog plemstva uopće – koji će se potom ukratko sagledati u kontekstu saznanja suvremene medievistike.

• • •

*Iva MANDUŠIĆ*

### **Nada Klaić i njezin leksikografski rad**

U članku se opisuje autorski prinos Nade Klaić u izdanjima Leksikografskog zavoda u Zagrebu. Svojim priložima iz područja kojima se i inače bavila – ponajviše problematikom srednjeg vijeka te u manjoj mjeri temama iz ranonovovjekovne povijesti – sudjelovala je u izradbi više enciklopedijskih izdanja. Njezina leksikografska suradnja realizirala se u *Enciklopediji Jugoslavije* (prvo izdanje – drugi, treći i peti svezak, 1956., 1958., 1962., te drugo izdanje – drugi, četvrti i šesti svezak, 1982., 1986., 1990.) i u *Hrvatskom biografskom leksikonu* (drugi svezak, 1989.). U članku su popisani njezini radovi te se ocjenjuje njezin doprinos hrvatskoj leksikografiji.

• • •

*Marijana MATIJEVIĆ*

### **Djela Nade Klaić i benediktinski samostan sv. Mihovila na Rudini**

U radu se analizira doprinos Nade Klaić proučavanju srednjovjekovnog benediktinskog samostana sv. Mihovila na Rudini nedaleko

Požege. Poznato je da je Nada Klaić posvetila članak isključivo spomenutom samostanu, a i u nekim ga se knjigama dotiče. Cilj rada je analizirati metodologiju istraživanja samostana te analizirati u kontekstu suvremene historiografije pojedine teze N. Klaić (primjere o antičkom i ranosrednjovjekovnom sakralnom objektu, zatim o samom nazivu samostana, o Borićima kao možebitnim osnivačima). Ukazuje se na značajan doprinos istraživanja Nade Klaić te se naglašava da je većina njenih teorija još uvijek aktualna.

•••

**Mirjana MATIJEVIĆ SOKOL**

### **Pristup Nade Klaić diplomatskoj građi i spisu *Historia Salonitana maior***

Jedan od najvećih doprinosa Nade Klaić hrvatskoj historiografiji jesu njezini radovi u kojima je analizirala srednjovjekovno diplomatsko gradivo. Nakon kritičke diplomatske „škole“ F. Račkoga, F. Šišića, V. Novaka te M. Barade N. Klaić je primijenila vrlo oštru i ne uvijek diplomatsku metodu te je većinu isprava na kojima je ipak temeljila svoje tvrdnje proglasila falsifikatima. Ovakva „nediplomatska“ metoda izazivala je s pravom kontroverze i nerazumijevanje, ali i na određeni način usporila daljnji razvoj ove znanstvene pomoćne discipline. Spisom *Historia Salonitana maior* N. Klaić također se bavila, a čitanjima i tumačenjima nekih njegovih dijelova opet je izazvala rasprave.

•••

**Zrinka NIKOLIĆ JAKUS**

### **Srednjovjekovni Zadar i njegovo društvo u historiografskom opusu Nade Klaić**

Teme vezane uz prošlost grada Zadra zauzimaju značajno mjesto u opusu Nade Klaić, a vrhunac je sinteza o srednjovjekovnom Zadru

u suautorstvu s povjesničarom umjetnosti Ivom Petriciolijem objavljena 1976. godine (*Zadar u srednjem vijeku do 1409.*, Zadar: Filozofski fakultet /Posebna izdanja: Prošlost Zadra, knj. II/), još uvijek temeljno djelo za svakog istraživača zadarske povijesti. U izlaganju će se dati osvrt na ovu knjigu i ostale radove Nade Klaić koji se bave zadarskom povijesti i ukazati na njihov značaj u kontekstu ondašnje kao i današnje historiografije.



***Hrvoje PETRIĆ***

### **O prinosima Nade Klaić poznavanju srednjovjekovlja Koprivnice**

Temeljni doprinos poznavanju srednjovjekovlja Koprivnice je knjiga Nade Klaić *Koprivnica u srednjem vijeku* (Centar za kulturu – Muzej grada Koprivnice /Biblioteka *Podravskog zbornika*, sv. 19/) objavljena u Koprivnici 1987. godine. Ta knjiga, uz ostale autoričine radove, predstavlja temeljno djelo koje je s drugim radovima bitno usmjerila daljnja istraživanja srednjovjekovlja Koprivnice.



***Ivica PRLENDER***

### **Sinteza povijesti Hrvata Nade Klaić i dubrovačko srednjovjekovlje**

U kapitalnom djelu svoga bogatog opusa (*Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku*, 1971.; *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, 1976.) Nada Klaić raskinula je s dotada uvriježenim rješenjima integriranja dubrovačke povjesnice u sinteze hrvatskog srednjovjekovlja. Bio je to raskid, prije svega s modelom što ga je zastupao Ferdo Šišić, ali i s onime primijenjenim u *Historiji naroda Jugoslavije* I. (1953.), koji je konceptijski i kompozicijski izdvajao, kao zasebnu

cjelinu, srednjovjekovnu povijest Dubrovnika iz cjelovitosti hrvatskog srednjovjekovlja. Ostvareno rješenje N. Klaić temeljilo se na novom metodološkom obrascu, kao i na bogatim historiografskim prinosima nastalima između ranih pedesetih i početka sedamdesetih godina 20. stoljeća. Iako ovo rješenje N. Klaić nije našlo izravnih podržavatelja među povjesnicima, uostalom kao ni mnoga druga, ipak je svojim odlikama značajno i trajno utjecalo na autorske pristupe novih nastojanja na cjelovitom tumačenju hrvatske povijesti srednjega vijeka.

•••

**Tomislav RAUKAR**

### **Nada Klaić i pregledi hrvatske povijesti u ranom i razvijenom srednjem vijeku**

Temeljni je zadatak gornjega izlaganja utvrditi znanstveni prinos profesorice Nade Klaić razvoju hrvatske medievistike u proteklom stoljeću, iskazan u knjigama *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku* (1971.) i *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku* (1976.) koje obuhvaćaju hrvatski srednji vijek od početaka do potkraj 14. stoljeća. Pri tome je napose važno upozoriti na metodološku osnovicu i koncepcijske značajke tih dviju sinteza i to usporedbom s pregledima hrvatske srednjovjekovne povijesti koji su postojali u hrvatskoj historiografiji u trenutku pojave sintezâ Nade Klaić. Komparativnom osnovicom su prije svega dvije knjige Ferde Šišića: *Pregled povijesti hrvatskoga naroda* (1916.) i *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara* (1925.), te *Historija naroda Jugoslavije I.* (1953.). Najvažnija pitanja, o kojima će biti riječi u izlaganju, jesu: hrvatske ranosrednjovjekovne isprave i diplomatska gledišta Nade Klaić, razina njezina udaljanja od tradicionalne historiografije i političke povijesti u ranijim sintezama, predodžba o odnosu društveni i politički prostor hrvatskoga naroda u srednjem vijeku.

•••

**Gordan RAVANČIĆ**

## **Vinodol u opusu Nade Klaić**

U hrvatskoj medievistici gotovo da nema osobe koja je imala tako bogat i raznovrstan opus kojim je obuhvatila ne samo čitavo razdoblje srednjega vijeka, nego i gotovo sve regije predmoderne hrvatske trojednice. Stoga ne čudi da se u opusu prof. Nade Klaić mogu pronaći radovi u kojima je ova uvažena povjesničarka pokušala riješiti različita pitanja vezana za društveno i ustrojbeno uređenje Vinodola. U tom bogatom historiografskom opusu koji broji gotovo 200 bibliografskih jedinica, profesorica Nada Klaić više puta se vraćala temi Vinodola i vinodolskih općina u srednjem vijeku, o čemu svjedoči čak desetak studija u kojima je ta pitanja izravno analizirala. Svoja razmišljanja o Vinodolu zaokružila je pred sam kraj života i monografskom studijom *Vinodol od antičkih vremena do knezova Krčkih i Vinodolskog zakona* (Rijeka – Pazin, 1988.). U ovom kratkom prilogu pokušat će se valorizirati istraživački rad i spoznaje profesorice Klaić u kontekstu hrvatske historiografije glede problema istraživanja prošlosti srednjovjekovnog Vinodola.

• • •

**Krešimir REGAN**

## **Plemički grad Lobor**

U svojim brojnim radovima o hrvatskom razvijenom i kasnom srednjem vijeku, Nada Klaić posvetila se i istraživanju obrambenih građevina i kompleksa. Među njima bio je i Lobor (danas Pusti Lobor). Iako je N. Klaić u svojim radovima ukazala na širi kontekst nastanka ove utvrde te njezinu najstariju povijest, izlaganjem želimo ukazati na tipološke i geostrateške osobnosti ove utvrde, na regionalne posebnosti u odnosu na druge utvrde na širem hrvatskom i susjednom prostoru, kao i na status i financijske mogućnosti njezinih gospodara koji su imali presudan utjecaj na građevinsko tlocrtno osobitosti, materijale te rasprostranjenost.

• • •

**Vladimir SOKOL**

## **Gdje se nalazila županija Dalen Cara-pisca?**

Tragom prethodnog rada M. Barade Nada Klaić županiju Dalen iz djela *De administrando imperio* Konstantina Porfirogeneta smješta uz more unatoč izričitoj ubikaciji cara-pisca koji ju stavlja daleko od mora. Većina pisaca je kasnije na neki način slijedi i ne uzimajući u obzir carev opis, ili prosječnost teritorijalne veličine županija, smješta opet u njegovu neposrednu blizinu. U izlaganju se analiziraju granice Paganije te ubicira županija Dalen na drugu poziciju, a Paganiji se pripisuje poluotok Pelješac poput nespornog otoka Mljeta iza njega. Filološki se također predlaže izvođenje imena Dalen od mjesta Doljani na sjevernom rubu istoimene županije.

• • •

**Ludwig STEINDORFF**

## **Jedno od gradilišta Nade Klaić: *Ljetopis popa Dukljanina***

Samo u uvodu u svezak *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku* (1971., <sup>2</sup>1975.) Nada Klaić se malo opširnije osvrnula na *Ljetopis popa Dukljanina* i došla do zaključka da je „pažnju u jugoslavenskoj historiografiji privuklo djelo koje to kao stvarni historijski izvor najmanje zaslužuje“. Što se tiče redakcija ona slijedi Ferdu Šišića. Odbacuje popularnu pretpostavku o Duvanjskom saboru 925. godine i smješta pripovijedanje o po njoj fiktivnom Saboru u Omiš. Iz prvih poglavalja *Ljetopisa* prihvaća kao pouzdanu vijest samo onu o uspješnim borbama kralja Tomislava s Mađarima. Nadovezajući se na stavove Nade Klaić predstaviti ću svoju koncepciju o povijesnim podlogama *Ljetopisa popa Dukljanina*.



*Petar STRČIĆ*

## **Nada Klaić kao žena na profesorskoj i historiografskoj polju**

U povijesti ljudskoga roda – u odnosu prema broju muškaraca – veoma je malo istaknutih žena, pa i danas. Tako je i u Hrvatskoj. Ali ovdje je neobično plodnim i visoko vrijednim prosvjetnim i historiografskim djelom jedna od svega nekoliko najuglednijih ličnosti općenito – uz Mirjanu Gross – postala i trajno ostala sveučilišna profesorica Nada Klaić. Tome je pridonijelo njeno iskreno, ali i neobičajeno ponašanje kao žene – profesorice i znanstvenice, ponekad i grubo, ali, dakako, u časne svrhe. Znatno je slijedila iskustva djeda Vjekoslava, jednoga od utemeljitelja hrvatske povijesne znanosti te glazbenika. Nije se angažirala u politici, ali uspjela je diplomirati u teškim ratnim pa doktorirati i sjajno se održati u potonjim političkim nevremenima domovine. Nerijetko je bila i u oštrim sukobima sa znanstvenicima i stručnjacima na istome polju, od kojih se neki u emigraciji i poslije 1945. drže oštrog velikohrvatskih nacionalističkih opredjeljenja, a neki u domovini i čvršće prilagođuju htijenjima jugoslavenskih vlastodržaca. Postala je i ostala najznačajnija historiografkinja srednjega pa i potonjega feudalnoga dijela novoga vijeka, otvoreno se čvrsto držeći poštenoga proučavanja i interpretacije vrela, veoma cijeneći njihove sadržaje, ali hrabro odvajajući legende od stvarnosti, nerijetko zloupotrebljavane u aktualnoj politici. Iskreno i oštro odnosila se i prema studentima, svesrdno ih nastojeći odgojiti i obrazovati kao profesorica, ali i kao sportašica, i to kao poštene prosvjetne, arhivske, muzejske, historiografske i druge djelatnike. Prema nekorektnima i nemarnima ponašala se oštro, a mnogima dobrima na razne je načine neposredno pomagala, pa i financijski.



**Boris SULJAGIĆ**

**O monografiji Nade Klaić *Društvena previranja i bune u Hrvatskoj u XVI i XVII stoljeću***

U svojoj monografiji *Društvena previranja i bune u Hrvatskoj u XVI i XVII stoljeću* koja je objavljena 1976. godine u Beogradu i koja bi se isto tako mogla nazvati i zbornik radova jer obuhvaća obradu hvarске bune, hrvatsko-slovenske bune kao i buna u 17. stoljeću na način da je svaka buna obrađena zasebno, bez izrazitog *leit*-motiva Nada Klaić je ostala vjerna svojem običaju da na nov i pomalo kontroverzan način daje analizu zbivanja koja su već obrađivana u historiografiji. Zaista, ona navodi tvrdnju da je carski vojnik nedokučivi ideal kojem teži vojnik na slavonskom vlastelinstvu. Na originalan način staru tezu o zavisti kmetova i ostalih podložnika vlastelinstava prema onima koji obitavaju na području Vojne granice provlači kroz svoju analizu i tumačenje hrvatsko-slovenske seljačke bune iz 1573. godine. Držim slabost njezina rada u proglašavanju susjedgradsko-stubičkog vlastelinstva kao predestiniranog za ulogu vojne granice prema Njemačkom carstvu u dugom vremenskom razdoblju, još od kraja 11. stoljeća, kada Ladislav Arpadović dovodi Ače na to područje, pa sve do 16. stoljeća. Nije li u međuvremenu bio „pemec“ Žigmund Luksemburški (koji, usput budi rečeno, trguje vlastelinstvima na slični način kao i Ferdinand i Maksimilijan Habsburški u 16. stoljeću – trgovina s vlastelinstvom Ozalj je pritom upečatljiva). Po čemu je susjedgradsko-stubičko vlastelinstvo u 16. stoljeću vojno središte, a vlastelinstvo Steničnjak nije? I vlastelinstvo u Steničnjaku ima svoje privatne vojnike, kao uostalom i mnoga druga vlastelinstva. Izuzetni doprinos njezinog rada jest taj da seljačku bunu više ne zovemo Gupčeva buna nego Gupčeva i Gregorićeva buna. Pritom Ilija Gregorić, prebjeg, predijalist na susjedgradskom imanju (Brdovec) i profesionalni vojnik dobiva glavnu ulogu u buni. I ovdje dolazi do izražaja njezina sposobnost da socijalnu povijest inkorporira u analizu događaja na dotad nov i neviđen način. Ona analizira strukturu susjedgradsko-stubičkog vlastelinstva koristeći se u tome poznatim člankom Josipa Adamčeka o tom vlastelinstvu uoči bune. Naravno, ima tu gotovo nevjerojatnih teza. Budući da vlastelinstvo



nema plemenite općine na svom području kao prekokupska vlastelinstva pobunjenici ne moraju voditi računa o sklapanju saveza s takvim općinama. Plemenite općine preko Kupe ni ne dižu bune u tom periodu, tvrdi Nada Klaić, jer nemaju zajednički interes s vojnicima-predijalistima na susjedgradsko-stubičkom vlastelinstvu. Doduše, možemo se zapitati kakav one imaju interes za dizanjem takve bune u situaciji kao iz godine u godinu trpe tursku silu i nevolju? Otkrivamo i da susjedgradsko vlastelinstvo skoro uopće nema alo-dij i susljedno tome ima nešto nezavisnije podložnike nego, recimo, Erdödyjeva vlastelinstva. Jedan od vrhunaca duhovitog i ironičnog prikaza sukoba Tahyja i Uršule Meknitzer (Hening) jest onaj kada se dvogodišnja vladavina Tahyja opisuje kao doba najveće ljubavi i sloge između njega i podložnika. Podložnici mu u tom razdoblju pomažu u napadu na kaptolske kmetove (*sic!*). Naravno, takvo korištenje podložnika za obračune među velikašima nije posve usamljen slučaj u ono vrijeme. Pritom bih još samo dodao da je Nada Klaić, stavivši se u ulogu branitelja Tahyja kao previše napadnute osobe u historiografiji, premalo istakla njegovu ulogu u stvaranju uvjeta za bunu i raspirivanju bune i da je najvrjedniji doprinos njezin u čitanju spisa bana Jurja Draškovića kao namjerno distorziranih pokretača prikazatelja tijeka bune i suzbijanja te iste bune. Tako je Drašković ostavio bunu u nasljeđe naraštajima 20. stoljeća kao revolucionarnu.

•••

**Franjo ŠANJEK**

### **Nada Klaić kao integralni povjesničar**

Nada Klaić se po završetku studija povijesnih znanosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (1943.) – kao unuka uglednog hrvatskog povjesničara Vjekoslava Klaića – posvećuje proučavanju hrvatske povijesti. Svoj studij usmjeruje proučavanju arhivske građe i povijesne literature o dolasku Hrvata na prostor uz istočnu jadransku obalu i u Međuriječje. Studiozno proučava pisane izvore koji nam otkrivaju organizaciju hrvatske države, odnose Hrvata prema Franačkom carstvu, Bizantu i južnoslavenskim susjedima. Kao vrstan paleograf i diplomatičar proučavanju postojećih izvora pristu-

pa strogo kritički smještajući događaje u vrijeme i prostor kad su se stvarno dogodili. Za potrebe studenata i proučavatelja hrvatske kulturne prošlosti objavila je *Izvore za hrvatsku povijest do 1526. godine* (1972.), *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku* (1971.) i *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku* (1976.). Posebno su vrijedne diplomatičke analize isprava iz vremena hrvatske narodne dinastije i razvoj hrvatskog društva tijekom razvijenog srednjeg vijeka. Nije se ustezala od polemika u cilju boljeg poznavanja naše prošlosti. Posebnu pažnju posvećivala je djelima hrvatskih povjesničara koji su nakon 1945. živjeli i pisali diljem svijeta (Dominik Mandić i dr.) zbog čega je nailazila na neprilike i sumnjičavost poslijeratnih socijalističkih vlasti. Posmrtno su joj objavljene studije *Srednjovjekovna Bosna* (1989.) i *Povijest Hrvata u srednjem vijeku* (1990.) što je nesumnjiv dokaz povijesnog interesa i solidnosti njezina rada.

• • •

**Bruno ŠKREBLIN**

## **Doprinos Nade Klaić u istraživanju zagrebačkog Gradeca**

Pored mnogih tema koje je Nada Klaić istraživala, srednjovjekovni Zagreb – Gradec i Kaptol – ima vrlo važno mjesto u njezinom znanstvenom opusu. Mnogobrojni radovi koji su obrađivali različite aspekte srednjovjekovne povijesti Zagreba naposljetku su rezultirali dosad najopsežnijom monografijom o srednjovjekovnom Zagrebu. U izlaganju će se dati kratak osvrt na radove Nade Klaić o zagrebačkom Gradecu s naglaskom na monografiju *Zagreb u srednjem vijeku* te izložiti u kojoj su mjeri njezini sudovi i shvaćanja i danas aktualni.

• • •

**Trpimir VEDRIŠ**

## **Nada Klaić i hagiografija**

Iako se Nada Klaić nikad nije temeljito ili sustavno bavila istraživanjem hagiografske baštine, njezino zanimanje za srednjovjekovne

pripovjedne izvore ponegdje ju je dovelo i do raščlambe svetačkih legendi. Uz njezina općenita opažanja o toj vrsti izvora, to osobito vrijedi za zadarsku hagiografsku baštinu koje se doticala u sklopu istraživanja zadarske povijesti. Na temelju odabranih primjera autor će nastojati ocrtati stav Nade Klaić prema hagiografskim legendama kao povijesnim izvorima upozoravajući na visok stupanj kritičnosti koji se može smatrati temeljnom karakteristikom njena pristupa svetačkim legendama – kao i, uostalom, u slučaju drugih područja njena interesa. Iako je na temelju, čini se, relativno slabog interesa i ponekad površnih osvrta teško donijeti općenite zaključke, može se reći da je Nada Klaić često izvrsno uočavala bitne probleme upućujući svojim opažanjima na njihovo ispravno razumijevanje. No, njeno odbacivanje uporabljivosti dijela hagiografskog korpusa počiva uvelike i na nizu neosobnih razloga. U tom kontekstu zanimljivo je upozoriti na određene karakteristike „prevladavajućih racionalnih diskursa“ njenog intelektualnog sazrijevanja i profesionalnog bavljenja srednjovjekovnim pripovjednim izvorima.

•••

### *Dejan ZADRO*

#### **„Ukrasni naslov“ kralja Rame u intitulaciji ugarskih vladara – teza Nade Klaić**

Zagonetnu titulu kralja Rame u intitulaciji ugarskih vladara veći dio historiografije vidio je kao pokazatelj njihove prevlasti nad Bosnom od tridesetih godina 12. stoljeća. Nada Klaić pokušala je međutim dokazati da se radi o „ukrasnom naslovu“ bez pravog sadržaja koji izvorno nema veze s Bosnom, budući da Rama tada nije ni bila bosanska zemlja, a dobio ga je tek budući ugarski kralj Bela III. tijekom boravka u Carigradu i priprema za nasljednika bizantskog cara Emanuela Komnena. Iako je Tibor Živković ovu tezu u međuvremenu podvrgnuo nešto ozbiljnijoj kritici, a i sam zapao u nove stranputice, ostalo je ipak još dovoljno prostora za njezino daljnje preispitivanje, korekturu i dopune.

Znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem:  
*Nada Klaić i njezin znanstveni i nastavni doprinos razvoju historiografije*  
(Zagreb, 29. – 30. XI. 2013.)

### **Raspored rada i sažetci izlaganja**

\*\*\*

#### *Nakladnici*

Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti  
Opatička 10, HR - 10 000 Zagreb  
Društvo za hrvatsku povjesnicu  
Opatička 10, HR - 10 000 Zagreb  
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu  
Ivana Lučića 3, HR - 10 000 Zagreb

#### *Za nakladnike*

prof. dr. sc. Damir AGIČIĆ  
prof. dr. sc. Željko HOLJEVAC  
prof. dr. sc. Damir BORAS

#### *Uredio*

dr. sc. Tomislav GALOVIĆ

#### *Grafičko oblikovanje i računalni slog*

Boris BUI, FF-press, Zagreb

#### *Naklada*

200 primjeraka

#### *Tisak*

☺☺☺ Zagreb, studeni 2013

#### ISBN

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u  
Zagrebu pod brojem ☺☺☺

\*\*\*

Portal HNOPZ-a:

<https://sites.google.com/site/hrvatskinacionalni odbor/>

#### *Urednik*

dr. sc. Gordan RAVANČIĆ

© Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti, Zagreb, 2013.  
[hнопz@gmail.com](mailto:hнопz@gmail.com)